Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, шығыстану факультеті,
Қытайтану кафедрасының докторанты
Койбакова Айжан Съездовнаның «8D02305 – Шетел филологиясы (шығыс тілдері)» білім беру бағдарламасы бойынша Философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін дайындаған
«Қытай ономастикалық атауларын қазақ-латын графикасында транслитерациялаудың лингвистикалық негіздері» атты диссертациясына
Отандық ғылыми кеңесші, ф.ғ.к., профессор Т. Қалибекұлының

ПІКІРІ

Койбакова Айжан Съездовнаның «Қытай ономастикалық атауларын қазақ-латын графикасында транслитерациялаудың лингвистикалық негіздері» тақырыбындағы диссертациясы қазіргі тіл білімі мен қолданбалы лингвистика саласындағы аса өзекті, теориялық және практикалық тұрғыдан маңызды ғылыми мәселеге арналған.

Зерттеу тақырыбының өзектілігі Қазақстан Республикасында қазақ жазуын латын графикасына кезең-кезеңімен көшіру үдерісімен, сондай-ақ жаһандық ғылыми-ақпараттық кеңістікте жалқы есімдердің бірізді, тұрақты және стандартталған жазылымын қамтамасыз ету қажеттілігімен тікелей байланысты. Қытай және қазақ тілдері арасындағы саяси, экономикалық, мәдени және ғылыми байланыстардың қарқынды дамуы қытай ономастикалық атауларының қазақ тіліндегі қолданыс аясын кеңейтіп отыр. Алайда бұл атаулардың әртүрлі нұсқада жазылуы ұлттық орфографиялық жүйенің тұрақтылығына, ақпараттық іздеу мен сәйкестендіру процестеріне, сондай-ақ ресми құжат айналымына елеулі қиындықтар туғызады. Осыған байланысты қытай жалқы есімдерін қазақ-латын графикасында бірізді, ғылыми негізде таңбалау мәселесі тек тілдік емес, сонымен қатар әлеуметтік-лингвистикалық және цифрлық кеңістік талаптарымен сабақтас кешенді мәселе ретінде қарастырылады.

Диссертациялық зерттеуде қытай ономастикалық атауларын қазақ тілінде берудің теориялық негіздері жүйелі түрде қарастырылып, транскрипция мен транслитерация ұғымдарының ғылыми-теориялық айырмашылықтары мен қолданылу шектері нақты айқындалған. Автор кирилл графикасындағы жазылым тәжірибесіне талдау жасай отырып, қалыптасқан көпнұсқалылықтың фонетикалық, орфографиялық және тарихи себептерін кешенді түрде дәлелдейді.

Зерттеудің маңызды ғылыми нәтижелерінің бірі – қытай және қазақ тілдерінің фонетикалық жүйелерін салғастыра талдау негізінде жүзеге асырылған. Докторант қытай тілінің буындық-фонологиялық құрылымын, инициалдар мен финалдар жүйесін және пинин транскрипциясын қазақ тілінің фонологиялық заңдылықтарымен байланыстыра отырып, дыбыстық сәйкестіктер мен алшақтықтарды нақты айқындайды. Осы негізде қытай жалқы есімдерін қазақ-латын графикасында бірізді таңбалауға мүмкіндік беретін ғылыми негізделген транслитерациялық модель ұсынылған.

Диссертациялық жұмыстың мақсаты мен міндеттері нақты әрі қисынды тұжырымдалған, зерттеу нысаны мен пәні дұрыс анықталған. Жұмыстың құрылымы ғылыми талаптарға толық сәйкес келеді: кіріспе, үш тарау, қорытынды және қосымша бөлімдерден тұрады. Әрбір тарау зерттеу логикасына сай бір-бірімен сабақтасып, теориялық талдаудан практикалық шешімге дейінгі ғылыми жүйелілікті қамтамасыз етеді.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы қытай ономастикалық атауларын қазақ-латын графикасында бірізді таңбалауға арналған орфографиялық транслитерациялау моделінің ұсынылуымен айқындалады. Автор қытай тіліндегі күрделі дыбыстық бірліктерді қазақ тілінің фонологиялық жүйесіне бейімдей отырып, нақты графемалық сәйкестіктер жүйесін қалыптастырған. Әсіресе *j, q, x, zh, ch, sh* сияқты дыбыстар мен бірқатар финалдарды таңбалау бойынша ұсынылған шешімдер ғылыми тұрғыдан негізделген және практикалық тұрғыдан тиімді.

Жұмыстың теориялық маңызы ономастика, фонология және жазу теориясы салаларындағы ғылыми тұжырымдарды толықтырып, қытай жалқы есімдерін қазақ тілінде берудің тілтанымдық негіздерін жүйелеуімен сипатталады. Ал практикалық маңызы ұсынылған транслитерациялық модельді мемлекеттік құжат айналымында, картографияда, білім беру жүйесінде, бұқаралық ақпарат құралдарында және цифрлық дерекқорларда қолдану мүмкіндігімен айқындалады. Бұл өз кезегінде ұлттық орфографиялық нормаларды тұрақтандыруға және ақпараттық жүйелердегі сәйкестендіру сапасын арттыруға ықпал етеді.

Диссертациялық зерттеудің әдіснамалық негізі берік, зерттеу барысында сипаттамалы, салыстырмалы-лингвистикалық, фонологиялық және графемалық талдау әдістері тиімді қолданылған. Автордың тұжырымдары нақты тілдік материалдармен дәлелденіп, ғылыми тұрғыдан негізделген қорытындылар жасалған.

Зерттеу жұмысының негізгі нәтижелері мен қорытындылары отандық және шетелдік ғылыми басылымдарда жарияланып, тиісті деңгейде апробациядан өткен. Зерттеу тақырыбы бойынша барлығы 7 ғылыми еңбек жарық көрген. Оның ішінде Scopus дерекқорына енгізілген халықаралық ғылыми журналдарда 2 мақала жарияланған, ал Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті ұсынған басылымдарда 3 мақала жарық көрген. Сонымен қатар зерттеу нәтижелері халықаралық ғылыми конференциялар материалдарында баяндалып, ғылыми қауымдастық талқысына ұсынылған. Бұл жарияланымдар диссертация нәтижелерінің ғылыми негізділігін, өзектілігін және халықаралық деңгейде мойындалғанын көрсетеді.

Қорғауға ұсынылған негізгі тұжырымдар қисынды, жүйелі және ғылыми тұрғыдан дәлелденген. Зерттеу нәтижелерінің жеткілікті деңгейде апробациядан өтуі, жарияланымдардың болуы және ұсынылған модельдің практикалық маңыздылығы диссертациялық жұмыстың толыққанды ғылыми еңбек екенін дәлелдейді.

Жоғарыда баяндалғандарды негізге ала отырып, аталған диссертациялық жұмыс келесі себептер бойынша қорғауға ұсынылады:

– зерттеу тақырыбының өзектілігі мен ғылыми маңыздылығының жоғары болуы;

– алынған нәтижелердің ғылыми жаңалығы мен теориялық негізділігі;

– ұсынылған транслитерациялық модельдің практикалық қолданысқа жарамдылығы;

– зерттеу әдіснамасының дұрыстығы мен нәтижелердің сенімділігі;

– диссертация мазмұнының халықаралық ғылыми талаптарға сәйкестігі және апробациядан өтуі.

Қорыта айтқанда, Койбакова Айжан Съездовнаның «Қытай ономастикалық атауларын қазақ-латын графикасында транслитерациялаудың лингвистикалық негіздері» тақырыбындағы диссертациялық жұмысы заманауи ғылыми талаптарға толық сәйкес келеді, ғылыми жаңалығы мен практикалық маңызы жоғары және «8D02305 – Шетел филологиясы (шығыс тілдері)» білім беру бағдарламасы бойынша Философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін диссертациялық кеңесте қорғауға толық негізде ұсынылады.

Отандық ғылыми кеңесші:
Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ
Шетел филологиясы кафедрасы
ф.ғ.к., профессор Т. Қалибекұлы